

Friedrich Nietzsche

Cogito, ergo og sum - Fragmenter fra de efterladte skrifter (1885)¹

40[22]

NB. ”Der bliver tænkt: følgelig findes der noget tænkende” – det er, hvad Descartes’ argumentation sigter til – men det er ikke en tankes realitet, som Descartes ville have. Han ville hen over ”indbildning” frem til en *substans*, som tænker og bilder sig ind.

40[23]

Lad os være mere forsigtige end Descartes, der blev hængende i ordenes snare. Cogito er ganske vist kun et ord: men det betyder noget mangfoldigt: adskilligt er mangfoldigt, og hårdnakket giver vi os i kast med det, i den gode tro, at det er ét. I hint berømte cogito gemmer sig 1) det tænker 2) og jeg tror der, at det er mig, der tænker 3) men også antaget, at dette andet punkt forblev svævende som en trossag, så indeholder hint første ”det tænker” tillige endnu en tro: nemlig, at dette ”at tænke” skulle være en virksomhed i hvilken et subjekt, i det mindste et ”det”, måtte blive tænkt – og ellers betyder dette ergo sum ikke noget! Men det er troen på grammatikken; dér bliver ”tingene” og deres ”virksomhed” nu engang sat, og vi er langt fra den umiddelbare vished. Udelader vi således også hint problematiske ”det”, og siger vi cogitatur som sagforhold uden iblandet trosartikel: så bedrager vi os selv endnu engang, for også den passiviske form indeholder trossætninger og ikke kun ”sagforhold”: in summa, netop det sagforhold lader sig ikke opstille nøgent, ”tro” og ”menen” gemmer cogitat og cogitatur i cogito: hvem garanterer os, at vi ikke med ergo uddrager et eller andet af denne tro og menen, og at der tilbage forbliver: der bliver troet noget, følgelig bliver der troet noget – en falsk slutningsform! I sidste ende måtte man altid allerede vide, hvad ”at være” er, for at uddrage

et sum af cogito; man måtte ligeledes allerede vide, hvad *viden* er: man tager udgangspunkt i troen på logikken – frem for alt i dette ergo! – og ikke bare i opstillingen af et faktum! – Er ”vished” mulig i viden? er en umiddelbar vished måske ikke en *contradictio in adjecto*? Hvad er erkendelse i forhold til væren? For den, der til alle disse spørgsmål bringer allerede færdige trossætninger med sig, har den kartesianske forsigtighed slet ingen mening mere: den kommer alt for sent. Forud for spørgsmålet efter ”væren” måtte spørgsmålet om logikkens værdi være afgjort.

40[24]

Man bør ikke forskønne D(escartes’) naivitet og rykke den til rette, sådan som Spir fx gør det.

”Bevidstheden er umiddelbart vis på sig selv: tænkningens tilstedeværelse kan hverken benægtes eller betvivles, for denne benægtelse eller denne tvivl ville selv være tilstande ved tænkningen eller bevidstheden; benægtelsen eller tvivlens respektive forhåndenværen beviser altså det, som de dementerer, den fratager dem følgelig enhver betydning.” Spir I, 26. ”Der bliver tænkt”, ergo findes der noget, nemlig ”at tænke”. Var *det*, hvad Descartes mente? Teichmüller p. 5 og 40 står der på *steder*: ”Noget, der er sig selv umiddelbart vist” er meningsløst. Sæt nu fx, at Gud tænkte gennem os, og at vores tanker, såfremt vi følte os selv som årsag, var et skin, så ville tankernes tilstedeværelse ikke benægtes eller betvivles, men vel nok dette ergo sum. Ellers måtte han have sagt: ergo est. – Der findes ingen umiddelbare sandheder: cogito, ergo sum forudsætter, at man ved, hvad det er ”at tænke” og for det andet, hvad det er ”at være”: var dette est (sum) sandt, ville det altså være en vished på grund af to rigtige domme tilføjet den vished, at man overhovedet havde en ret til slutningen, til ergo – altså i hvert fald ingen umiddelbar V(ished). Nemlig: i cogito ligger ikke bare en tildragelse, som ganske enkelt anerkendes – dette er meningsløst! – men derimod en dom om, at det er den og den tildragelse, og den, der eksempelvis ikke forstod at skelne mellem at tænke, at føle og at ville, kunne slet ikke konstatere tildragelsen. Og i sum eller est ligger til stadighed en sådan begrebslig *unøjagtighed*, at endnu ikke engang fit eller ”det bliver til” dermed bliver tilbagevist. ”Der sker noget der” kunne sættes i stedet for ”der findes noget der, der eksisterer noget, der er noget”.

40[25]

Troen på tænkningens umiddelbare vished er endnu en tro og ingen vished! Vi nyere er alle modstandere af Descartes og vægrer os imod hans dogmatiske letfærdighed i tvivlen. ”Der skal tvivles bedre end Descartes!” Vi finder det

omvendte, modbevægelsen mod den absolutte autoritet hos gudinden ”for-
nuft”, overalt, hvor der er dybere mennesker. Fanatiske logikere bragte det
derhen, at verden er et bedrag; og at vejen til ”væren”, det ”ubetingede” kun
skulle være givet i tænkningen. Derimod har jeg fornøjelse af verden, *såfremt*
den skulle være et bedrag; og man har blandt mere fuldstændige m(ennesker)
altid moret sig over forstanden hos den forstandigste.

Oversat af Sune Læisberg

Noter

¹ De her oversatte fragmenter er hentet i G. Colli og M. Montinaris *Kritische Studienausgabe* (KSA bd. 11, 639-641), hvor de indgår i en større fragmentsamling under titlen *Der Wille zur Macht. Versuch einer neuen Auslegung alles Geschehens (Viljen til magt. Forsøg på en ny udlægning af alt, hvad der sker)*. Nietzsche veksler i det følgende imellem at skrive Descartes og latiniseringen Cartesius. Jeg skriver konsekvent Descartes. Nietzsches til tider mærkværdige anvendelse af store og små begyndelsesbogstaver er bibeholdt. Den ovenfor anførte titel er min, lavet til lejligheden. O. a.